

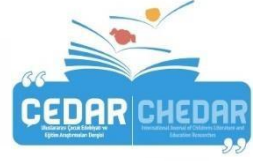

Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

Cilt:8, Sayı:2, 2025, Sayfa: 1-15

International Journal of Children's Literature and
Education Researches

Volume:8, Number:2, 2025, Page: 1-15

Çocuk Edebiyatında Distopik Göstergeler: Dünyanın Son İnsanları Serisinde Teknolojik Baskı ve Ekolojik Yıkım¹

Gamze Tuna Poyraz*

Düzce Üniversitesi, Millî Eğitim Bakanlığı, Türkiye

Geliş Tarihi / Submitted: 29/ 05 / 2025 Kabul Tarihi / Accepted: 12 / 06 / 2025

Özet: Ütopya, var olmayan ideal dünyaların özlemine yansıtılan kurgular olarak edebi geleneğin erken dönemlerinden itibaren şekillenmiştir. Ancak bu hayali anlatılar zamanla gerçek dünyanın sosyal, siyasal ve çevresel sorunlarını göz ardı ettikleri gerekçesiyle eleştirilmiş ve bu eleştiriler doğrultusunda ütopya yerini daha karamsar bir bakış açısını benimseyen distopyalar almıştır. Distopyalar; ütopya gerçeğe umudunu ortadan kaldıran, onların zaafını görünür kılan ve ideal düzenlerin hangi koşullarda otoriter yapıya dönüşebileceğini sorgulayan eleştirel anlatılardır. Bu anlatıların gelişimi özellikle teknoloji ve bilimin birey yararına kullanılacağı yönündeki inancın zayıflamasıyla hız kazanmış ve distopik bakış açısı giderek daha görünür hâle gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin ardından ortaya çıkan bu eleştirel tavır, İkinci Dünya Savaşı gibi insanlık tarihini derinden sarsan yıkıcı olaylarla daha da belirginleşmiştir. Başlangıçta yalnızca yetişkin edebiyatında görülen distopyalar, zamanla çocuk edebiyatına da taşınmıştır. Distopyalar çocukların algı düzeyine uygun, ancak günümüzün temel sorunlarını yansıtan biçimlerde yeniden kurgulanmıştır. Çocuk distopyaları umut içeren sonlarıyla yetişkin örneklerinden ayrılmakla birlikte teknolojik gelişmelerin yol açabileceği bireysel ve toplumsal tehditleri, aynı zamanda ekolojik felaketleri görünür kılmak açısından önemli bir işleve sahiptir. Bu çalışmada kuramsal bir çerçeve oluşturmak amacıyla ütopya ve distopya kavramları tarihsel bağlamda ele alınmış, ardından çocuk edebiyatında distopyaya yönelik açıklanmıştır. Devamında ise teknolojik yıkım ve ekolojik dengenin bozulması temaları ayrı başlıklar altında değerlendirilmiş, son olarak Tuğba Coşkun'un *Dünyanın Son İnsanları* serisi Özdağ ve Alpaslan'ın ekoeleştirel ölçütleri ışığında çözümlenmiş ve çevre bilinci, doğayla bağın kopuşu ve etik sorumluluklar gibi unsurlar metinden yapılan alıntılarla birlikte yorumlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk Edebiyatı, Distopya, Teknolojik Yabancılaşma, Ekolojik Kriz, Ekoeleştiri

Abstract: Utopias have emerged as fictional reflections of the longing for ideal societies, taking shape in literary tradition since its early stages. However, over time, these imaginative narratives have been criticized for ignoring the social, political, and environmental problems of the real world. As a result, they have been replaced by dystopias, which adopt a more pessimistic perspective. Dystopias eliminate the hope of realizing utopian ideals, expose their weaknesses, and question how ideal systems might turn into authoritarian structures. This shift gained momentum particularly as trust in the benevolent use of science and technology diminished. The critical stance that emerged after the Industrial Revolution became more evident with the destructive events of the twentieth century, such as World War II. Initially seen only in adult literature, dystopias later found their place in children's literature as well. These narratives have been reimagined in ways appropriate for children's levels of perception, reflecting contemporary global concerns. Children's dystopias often end with hope but underscore the dangers of technology and ecological harm. This study aims to build a theoretical framework by first addressing the historical background of utopia and dystopia, then examining the rise of dystopia in children's literature. Subsequently, the themes of technological destruction and ecological imbalance are analyzed. Finally, *The Last People on Earth* series by Tuğba Coşkun is evaluated through the lens of Özdağ and Alpaslan's ecocritical criteria, revealing how environmental consciousness, the loss of connection with nature, and ethical responsibilities are represented through selected excerpts and literary analysis.

Keywords: Children's Literature, Dystopia, Technological Alienation, Ecological Crisis, Ecocriticism

*Yüksek lisans öğrencisi, 0009-0009-6118-0248, gamzetunapoyraz@gmail.com

¹Bu çalışma "Çocuk Edebiyatında Distopya: Dünyanın Son İnsanları Serisinin Distopik Unsurlar Açısından İncelenmesi" adlı tezden üretilmiştir.

1. Giriş

Ütopya, bireylerin ideal bir toplum yapısını zihinsel düzlemde kurguladıkları düşsel anlatılardır (Gordin, Tilley ve Prakash, 2017, s. 7). Bu türde betimlenen dünyalar, kusursuzluk üzerine inşa edildikleri için gerçeklikte var olma olasılıkları son derece düşüktür. Ütopyalar hem düşsel bir evreni hem de erişilemez bir “iyi yer” tahayyülünü içerir (Kumar, 2006, s.45). Özellikle Orta Çağ sonrasında Rönesans düşüncesinin etkisiyle dinin sorgulanabilir hâle gelmesi ve din dışı bilgiye olan ilginin artması, bireyleri yeni düşünsel arayışlara yöneltmiştir (Toprak ve Şar, 2019, s.7). Bu entelektüel dönüşüm, ütopya kavramının evrilerek gelişmesine zemin hazırlamıştır. Thomas More tarafından 16. yüzyılda kaleme alınan *Utopia* adlı eser, ütopya düşüncesini edebi ve felsefi literatüre kazandıran temel metinlerden biri olmuştur (Bezel, 2000, s.8). Terimin kökeni incelendiğinde Yunanca “olmayan yer” anlamına gelen *ou* (yok) ve *topos* (yer) sözcüklerinin birleşiminden türetildiği görülmektedir (Akkoyun, 2016, s.26).

Kurgusal metinlerle sınırlı kalmayan, tarihsel süreç içerisinde de karşılık bulan ütopyik düşünceler; zamanla gerçeklikten ve masumiyetten uzaklaşmış, eleştirel sorgulamalara konu olmuştur. 19. yüzyılın sonlarından 20. yüzyıla gelindiğinde bu fikirlerin pratikte uygulanabilirliğinin mümkün olmadığı açıkça görülmüş; bu durum, ütopyanın karşıt bir biçimi olan distopya düşüncesinin gelişmesine zemin hazırlamıştır (Neydim ve Polater, 2020). Devrimlerin ardından komünist ideolojilerin beklenen toplumsal dönüşümü gerçekleştirememesi, Birinci Dünya Savaşı’nın yol açtığı geniş çaplı yıkım, teknolojik ilerlemelerin özellikle askeri alanda yıkıcı biçimde kullanılması ve devletlerin saldırgan politikaları bu karamsar atmosferin oluşumunda belirleyici rol oynamıştır (Kurtayılmaz, 2020, s. 53). Özellikle Almanya’da Hitler’in “ideal dünya” kurgusu ve Sovyetler Birliği’nde Stalin gibi otoriter liderlerin söylemleri, ütopyadan distopyaya yönelen süreci hızlandırmış; baskı ve denetim ekseninde şekillenen yeni bir toplumsal oluşumun ortaya çıkmasına neden olmuştur (İskender, 2017).

Distopya terimi, Yunanca “kötü” anlamına gelen *dys* ve “yer” anlamındaki *topos* sözcüklerinin birleşiminden türetilmiştir (Yarım, 2017). Kavramsal olarak distopya, ütopyanın aynadaki kırık bir yansıması şeklinde tanımlanır (Kumar, 2006, s.172). Bu kırık ayna, toplumda var olan ya da olası olumsuzlukları kurmaca yapı aracılığıyla görünür kılar ve henüz yaşanmamış bir geleceğe dair uyarı niteliği taşıyan bir anlatı işlevi görür. Yönetici otoritenin buyruklarına koşulsuz itaati zorunlu kılan toplumsal yapılar, bireyin özgür iradesini ve bağımsız düşünce yetisini ortadan kaldırmıştır (Kaptan, 2019). Böylece başlangıçta idealize edilen sistem, zamanla baskıcı bir rejime dönüşmüştür. Özgürlük ve eşitlik vaatleri yerini bireyin yok sayıldığı bir düzene bırakmıştır. Ütopyaların içsel çelişkileri zamanla distopik yapılara evrilmiş, distopyalar da bu çatışmalı zeminde varlık kazanmıştır.

Son yıllarda distopya, çocuk ve gençlik edebiyatında da önemli bir anlatı biçimine dönüşmüştür. Özellikle teknolojik denetim sistemleri ile doğal yaşamın tahribi, çocuk karakterlerin dünyasında hem fiziksel hem de psikolojik düzeyde derin etkiler yaratmaktadır. Modern çocuk edebiyatında distopyanın yer bulabilmesi öncelikle çocukluk kavramının tarihsel olarak bir birey kategorisi olarak tanınmasıyla mümkün olmuştur. Orta Çağ’da yetişkinliğe hazırlık süreci olarak görülen çocukluk, Aydınlanma ile birlikte toplumsal ve psikolojik yönleri olan özgün bir gelişim evresi olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Şirin, 2007, s.28; Deniz, 2021). Bundan önce çocuk kıymetli bir özne olarak görülmemektedir. Neydim (2020, s.14-15) çocuğa verilen değer uzun süre sınırlı kaldığını ve 18. yüzyılın sonlarına kadar çocukluğun ayrı bir edebiyat alanı olarak görülmediğini ifade etmektedir. Ona göre çocuk ancak toplumsal bağlamda değer kazandıktan sonra edebî anlamda da önemsenmeye başlanmıştır. Bu görüşünü La Fontaine’in çocuklara yönelik küçümseyici ifadeler içeren üslubunu örnek göstererek somutlaştırmaktadır.

Çocuk için ayrı bir edebiyatın kabulünü izleyen süreç, çocuk kitaplarında tematik dönüşümlerin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Okulların yaygınlaşması ve halk masallarının derlenmesi, 17. yüzyılda Ezop masallarının yeniden keşfedilmesine zemin hazırlamıştır. Bu yüzyılda Charles Perrault tarafından kaleme alınan *Parmak Çocuk ve Kül Kedisi* gibi masallar dikkat çekmiş, La Fontaine’in hayvan masalları ise geniş bir okur kitlesine ulaşmıştır. 18. yüzyılda Daniel Defoe’nun *Robinson Crusoe* adlı eseri ilgi görmüş; Jonathan Swift’in *Gulliver’in Gezileri* ise fantastik edebiyatın öncülerinden sayılmıştır. 19. yüzyılda çocuk edebiyatı açısından verimli bir dönem yaşanmış; Lewis Carroll’un *Alice Harikalar Diyarında* kurgusu, Charles Dickens’in *David Copperfield* eseri, Grimm Kardeşler’in derlediği masalları, Jules Verne’in bilimkurgu anlatıları, Mark Twain’in *Tom Sawyeri*, Carlo Collodi’nin

Pinokyosu ve Johanna Spyri'nin *Heidisi* dönemin öne çıkan eserleri arasında yer almıştır. Yüzyılın sonlarına doğru Selma Lagerlöf'ün *Nils Holgersson'un Olağanüstü Yolculuğu* adlı gezi yazısı şiirsel anlatımıyla dikkat çekmiş, Eleanor Porter'ın *Pollyanna* adlı eseri de bu dönemde yazılmıştır. 20. yüzyılda ise Antoine de Saint-Exupéry'nin *Küçük Prenses* adlı yapıtı, yetişkin dünyasını çocuk bakış açısından eleştiren yapısıyla öne çıkmış; José Mauro de Vasconcelos'un *Şeker Portakalı*, Christine Nöstlinger'in eserleri ve 2000'li yıllarda dünya çapında ilgi gören *Harry Potter* serisi bu dönemin etkili örnekleri arasında yer almıştır (Şimşek, 2020, s. 45-48). Şimşek'in (2020) belirttiği üzere çocuk edebiyatı tarihsel süreçte masal, fantastik kurgu ve macera gibi türler üzerinden gelişmiş, farklı dönemlerde öne çıkan yazarlar ve eserler aracılığıyla biçimlenmiştir. Ancak zamanla bu tür yalnızca eğlence ve öğretici içerikle sınırlı kalmamış, toplumsal dönüşümlerin de etkisiyle yeni temalarla genişlemiştir.

20. yüzyıla gelindiğinde ise çocuk, edebî metinlerde edilgen bir figür olmaktan çıkarak özneleşmiş, sorgulayan ve eleştirel bakış geliştiren bir karaktere dönüşmüştür (Sever, 2021, s.20). Bu yapısal değişim çocuk edebiyatının toplumsal meselelere duyarlı bir tür olarak evrilmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle savaşlar, totaliter rejimler ve çevresel krizler gibi travmatik olgular çocuğun edebî temsiline doğrudan yansımış; bu durum, distopik anlatılara çocuk edebiyatında da yer açmıştır (Sağlam ve Tepe, 2023). Küresel krizlerin etkisiyle çocuklar için yazılan eserlerde kimlik, güvenlik ve özgürlük gibi temalar daha görünür hâle gelmiş; özellikle 11 Eylül sonrası dönemde bu tür anlatılarda distopik öğeler öne çıkmıştır (Deniz, 2021). Böylece çocuk edebiyatında distopya, toplumsal olumsuzlukları ele alan özgün bir anlatı biçimine dönüşmüştür. Toplumsal meseleler, çocuk gerçekliğiyle umut teması aracılığıyla harmanlanarak yetişkin distopyasındaki karamsar atmosfer yumuşatılmıştır. Wang (2016) distopik anlatılarda özellikle umut temasının çocukların duygusal gelişiminde merkezi bir rol oynadığını, umudun direnç kazanma ve değişim için cesaret edinmede önemli bir araç olduğunu belirtir. Bu yaklaşım, çocukların yalnızca distopik kurgulardaki olumsuzlukları fark etmelerini sağlamakla kalmayıp aynı zamanda bu sorunlara karşı çözüm arayışına yönelmelerine de olanak tanır.

1.1 Teknolojinin Distopik Kurgudaki Yansımaları

Teknoloji, bilgiye dayalı araştırmalar sonucunda geliştirilen araç ve sistemlerin tümüdür (Aydın, 2023). Aydın'a (2023) göre teknoloji toplumu etkilerken toplumun ihtiyaçları da teknolojinin yönünü belirlemektedir. İlk buluşlardan günümüz bilişim teknolojilerine uzanan gelişim süreci, insanlık tarihinin birikimiyle şekillenmiştir. Tekerlek gibi basit araçlardan günümüze kadar uzanan süreç düşünsel temellere dayanmaktadır (Çalık ve Çınar, 2009, s. 77). Ancak 20. yüzyılda ulaşılan gelişmişlik düzeyi önceki dönemlerle kıyaslandığında çok daha belirgindir (Taşdelen, 2012).

Sanayi Devrimi sonrasında teknolojik ilerlemeler umut verici görünse de bazı çevreler bu sürecin uzun vadede birey ve toplum üzerinde olumsuz etkiler doğurabileceğini düşünmüştür. Bu düşünceler, ütopya anlayışını sorgulatmış ve karşılığında distopik anlatılar ortaya çıkmıştır (Küçür, 2021). Akkoyun'a (2016, s.106) göre insanı insan yapan düşünme ve sorgulama yetisidir. Ancak teknolojik ilerleme bu özelliklerin varlığını tek başına kanıtlamaz. Devletin teknoloji aracılığıyla birey üzerinde baskı kurması hâlinde insan sorgulama yetisini kaybeder ve tepkisiz bir yapının parçasına dönüşür. Bu durum birçok distopik metinde karşımıza çıkar. *Cesur Yeni Dünya*, ileri teknolojinin egemen olduğu bir düzeni konu alır. Başlangıçta ütopyayı andıran bu yapı, düşünemeyen bireyler nedeniyle zamanla distopik bir kimlik kazanır (Huxley, 2020). Teber (2019, s. 193) bahsi geçen roman üzerine yaptığı çalışmada bilimin ve teknolojinin insanlar üzerinde nasıl baskı aracına dönüştüğünü örneklerle göstermiştir. Ayrıca otoritenin teknolojiyi bir güç unsuru olarak kullanması yönetilen halk üzerinde mutlak denetim kurduğunu ve adeta otoritenin tanrısal bir konuma yerleştiğini vurgulamıştır. Bu anlatı, teknolojinin baskı kurma aracı hâline geldiğinde nasıl zarar verebileceğini açık biçimde yansıtmaktadır.

Son yıllarda çocuk edebiyatında distopik temalar yaygınlaşmış, teknoloji eleştirisi bu metinlerde daha görünür hâle gelmiştir. Kim Young-ha'nın *Veda* adlı romanı, bu bağlamda örnek gösterilebilir. Eserde insan olduğunu sanan bir robot olan Cheol'un kimlik arayışı anlatılır. Cheol'un yaşadığı iç çatışma teknolojinin birey üzerindeki baskısını ve yabancılaştırıcı etkisini ortaya koyar (Kim, 2023). *Veda* romanı teknolojiyi yoğun biçimde kullanan günümüz çocuklarının bu araçların olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kalabileceğini ortaya koymasından dikkat çekici bir örnektir.

Her geçen gün gelişen teknolojinin yaşamın merkezine yerleşmesi, bu sürecin edebi eserlere yansımaları da kaçınılmaz kılmaktadır. Geleceğe yönelik uyarılar içeren distopik anlatılarda teknolojinin birey ve toplum üzerindeki etkilerinin ele alınması bu nedenle anlamlıdır. Özellikle teknolojik ilerlemenin hızla yaşandığı bir çağda dünyaya gelen çocukların bu gerçekliğin dışında tutulmaları mümkün değildir. Bu nedenle çocuklara yönelik distopik metinler, eleştirel düşünmeyi destekleyen bir içerikle çocukların yaşadıkları çağı sorgulamalarına olanak tanır. Erken yaşlarda şekillenen düşünsel yapının bir parçası olarak bu tür eserler, çocukların toplumsal sorunlara edebi bir estetikle yaklaşmalarına katkı sağlar.

1.2 Çocuk Distopyalarında Ekolojik Duyarlılık

Günümüzde ekolojik denge ciddi biçimde bozulmuş, insanlık çok yönlü ve karmaşık çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Sanayileşme, plansız kentleşme, nüfus artışı ve teknolojiye dayalı tüketim alışkanlıkları 1980'li yıllardan itibaren ekolojik sorunların görünürlüğünü artırmıştır (Akıllı, Kenarlı, Okudan ve Polat, 2008). Bir ülkede meydana gelen çevresel felaket, sınırların ötesine taşarak tüm ekosistemi tehdit edebilmektedir (Kaya, 2020). Bunun sonucunda ormansızlaşma, doğal yaşam alanlarının yok oluşu, su kaynaklarının kirlenmesi ve doğada çözülemeyen atıkların artışı gibi etkenler tabiatta geri dönüşmesi güç tahribatlara neden olmaktadır (Akyüz ve Aktan, 2024). İklim değişikliği, mevsimsel düzensizlikler ve küresel ısınma gibi tehditler bu tahribatın etkilerini daha da derinleştirmektedir.

İnsanlık; üretim, bilgi ve teknoloji alanlarında ilerleme kaydederken doğanın sürdürülebilirliği konusunda yeterli duyarlılığı göstermemiştir (Akıllı vd., 2008). Bu nedenle çevresel sorunlar bilimsel ve politik alanların dışında kültürel ve sanatsal üretimlerde de karşılık bulmaya başlamıştır. Çevre krizinin edebiyata yansımaları ise ekolojik düşünceyle edebiyatın kesiştiği bir alan olan ekoeleştirme kavramıyla açıklanmaktadır. Opperman (2012) edebî üretim ile ekolojik duyarlılık arasındaki ilişkiyi ekoeleştirme bağlamında değerlendirmekte ve çevresel temaların edebî metinlerde nasıl yapılandığını sorgulamaktadır. Aktan (2024) da benzer biçimde çevresel meselelerin edebi anlatılar aracılığıyla kurgulandığını ve bu sayede ekolojik farkındalığın geliştirildiğini vurgulamaktadır. Ekoeleştirme terimi, ekoloji ve eleştiri kavramlarının birleşiminden türetilmiş ve ilk kez 1978 yılında William Rueckert tarafından kullanılmıştır (Huyugüzel, 2018, s.141). Bu yaklaşım edebi eserlerde çevresel duyarlılığı görünür kılmayı amaçlar. Özdağ (2017, s. 18) çevre sorunlarının boyutunun ve çözüm yollarının edebiyat aracılığıyla tartışmaya açıldığını belirtirken Yavuz (2019) ise ekoeleştirme düşüncesinin gelişimini bireyin doğayla kurduğu edebi bağ üzerinden açıklamaktadır. Yavuz'a göre bu bağ bilimsel verilerden çok insanın edebiyat aracılığıyla doğayı içselleştirmesi yoluyla kurulur. Bu kuramsal çerçevede yer alan "derin ekoloji" yaklaşımı ise insanın doğaya üstünlüğünü reddeden ve insan-merkezli olmayan bir bakış açısını temsil eder. Bu düşüncenin öncüsü olarak Arne Naess gösterilmektedir (Huyugüzel, 2018, s.140). Bu doğrultuda çevreci edebiyatın değerlendirilebilmesi için Lawrence Buell'in görüşlerinden hareketle Özdağ ve Alpaslan (2010) tarafından aktarılan beş ölçüt, ekolojik duyarlılığı merkeze alan metinlerin çözümlenmesinde temel bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Edebi bir metnin çevreci olup olmadığını değerlendirmek için beş temel ölçüt dikkate alınmaktadır:

- Eserde çevre yalnızca bir arka plan değildir
- İnsanın tarihi, doğa tarihiyle iç içe sunulur
- İnsan menfaati tek yasal çıkar olarak görülmez
- Çevreye karşı sorumluluk eserin etik boyutunu oluşturur
- Çevre sabit değil, değişen bir süreç olarak ele alınır.

Bu beş temel ölçütün, çevreci metinlerin ayırt edici niteliklerini ortaya koymanın yanı sıra çocuk edebiyatındaki distopik anlatıların doğayla kurduğu ilişkiyi anlamlandırmada da önemli bir kuramsal çerçeve sunduğu düşünülmektedir. Çünkü distopik kurgu, yalnızca otoriter yapıları ve baskıcı yönetimleri eleştirmekle sınırlı kalmayıp ekolojik sorunları ve insan-doğa etkileşimini de odağına alarak çocuk okurun dünyasında çok katmanlı anlamlar üretir. Bu tür anlatılar aracılığıyla çocuklar, bireysel ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirirken kriz durumlarında etik ilkelere dayalı kararlar alma ve

toplumsal meseleler karşısında duyarlılık gösterme gibi becerileri edinme imkânı bulur. Nitekim McConnell (2023) ve Efe (2023) bu metinlerin çocuklarda empati kapasitesini güçlendirdiğini ve okurun anlatıdaki karakterlerle kurduğu duygusal bağ üzerinden farklı bakış açıları geliştirmesine olanak tanıdığını vurgulamaktadır.

Distopik kurgular empati gelişimine sundukları katkının yanında doğayla kurulan ilişkiyi çocuk bakış açısıyla yeniden yapılandırma potansiyeli de taşır. Arıkan (2011) çevreyi bir “ayna” metaforuyla ele alarak edebiyatın doğada meydana gelen değişim ve kırılmaları yansıttığını ifade eder. Doğa bu yansımalar aracılığıyla çocuğun kendini tanıdığı ve dünyayla ilişkisini kurduğu bir alan hâline gelir. Başoğlu (2021) ise doğada her şeyin bir döngü içinde işlediğini ve insanın bu döngünün ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtir. Bu bağın çocuklukta kurulduğuna dikkat çeken Başoğlu, çocuk edebiyatının çevreyle anlamlı ve sürdürülebilir bir bağ kurmada önemli bir araç olduğunu savunur.

Çevre krizlerinin yalnızca doğayla değil, insanın teknolojiyle kurduğu ilişkilerle de derinleştiği görülmektedir. Teknolojinin yıkıcı etkileri, insan merkezli yaklaşımlarla birleştiğinde ekolojik dengenin bozulmasına yol açmaktadır. Bu durumun çocuk edebiyatında nasıl temsil edildiğini incelemek, bu türün düşünsel katkılarını değerlendirmek açısından önemlidir. Edebiyatın dönüştürücü gücü sayesinde çocuklar, çevresel krizleri duygusal ve ahlaki bir bağlamda deneyimleme fırsatı bulur. Bu tür metinler çocuk okuru çevre sorunları karşısında bilinçli ve duyarlı bir özne olmaya teşvik eder. Balta (2014) Gülten Dayıoğlu'nun eserlerini fantastik bilim kurgu bağlamında incelediği çalışmasında, çocuk karakterlerin ekolojik tehditler ve teknolojik gelişmelerin beklenmedik zararlarıyla yüzleştiğini belirtir. Distopik kurgularda sıkça işlenen bu iki tema, bilim kurgu aracılığıyla işlenmesiyle hem ele alınan konuların önemini farklı anlatı biçimleriyle vurgulamakta hem de türler arasındaki sınırların esnek ve örtüşen yapısını ortaya koymaktadır. Bu durum, çocuk edebiyatında bilim kurgu ve distopya arasındaki sınırların kimi zaman belirsizleştiğini ve bazı eserlerin her iki anlatı biçiminin özelliklerini bir arada barındırabileceğini göstermektedir.

Bu çalışma çocuk edebiyatında distopya örneği olarak değerlendirilebilecek *Dünyanın Son İnsanları* serisini ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Metinlerde yer alan ekolojik yıkım ve teknolojik baskı temaları, hem birey-doğa ilişkisine dair eleştirel bir sorgulama sunmakta hem de çocuklara yönelik çevresel farkındalık geliştirme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda distopik çocuk edebiyatı, bugünün ekolojik sorunlarına dair bir uyarı ve duyarlılık çağrısıdır. Bu inceleme edebiyatın çevresel meseleleri estetik ve eleştirel bir düzlemde yansıtma gücünü ortaya koyarken çocuk edebiyatının toplumsal işlevini yeniden düşünmeye de imkân tanımaktadır.

2. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Son yıllarda artan iklim krizi, çevre felaketleri ve teknolojik dönüşüm, çocuk edebiyatında da kendine yer bulan yeni anlatı türlerini beraberinde getirmiştir. Özellikle distopik anlatılar çocuklara çevresel ve etik sorunlara dair eleştirel düşünme becerisi kazandıran yapılar hâline gelmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı çocuk edebiyatında distopya örneği olarak değerlendirilebilecek *Dünyanın Son İnsanları* serisini ekoeleştirel kuram çerçevesinde incelemektir. Araştırmada özellikle teknolojik baskı ve ekolojik yıkım temalarının, distopik atmosfer içerisinde nasıl sunulduğu, karakterler ve mekânsal örüntüler aracılığıyla ne tür mesajlar taşıdığı değerlendirilecektir. Özdağ ve Alpaslan'ın (2010) Lawrence Buell'in çevresel anlatı kuramından esinle geliştirdiği beş ölçüt, bu incelemede temel kuramsal dayanaklardan biri olacaktır. Bu çalışma Türk çocuk edebiyatında henüz sınırlı sayıda örnekle temsil edilen distopik yapının çevresel etik, doğa-insan ilişkisi ve teknolojik denetim bağlamlarında nasıl şekillendiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Böylece çocuklara farkındalık ve sorumluluk duygusu kazandıran edebi yapıların işlevi üzerine de katkı sunacaktır.

2.1 Sınırlılıklar

Bu çalışma *Dünyanın Son İnsanları* serisi özelinde teknolojinin kötüye kullanımı ve ekolojik yıkım temalarına odaklanmakta, seride yer alan diğer distopik unsurlar kapsam dışı bırakılmaktadır. Bu nedenle bu makalede yalnızca iki temel tema üzerinden sınırlı bir çözümleme yapılmış, böylece seçilen temalar etrafında derinlemesine bir değerlendirme hedeflenmiştir.

3. Yöntem

3.1 Araştırmanın Türü

Bu çalışma nitel araştırma desenine uygun olarak yapılandırılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre nitel araştırmalar bireylerin, olayların ya da olguların doğal ortamlarında, çok yönlü ve derinlemesine incelenmesini esas alır. Bu doğrultuda çalışma *Dünyanın Son İnsanları* serisindeki metinleri temel alarak doküman incelemesi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Eserlerde yer alan distopik öğeler özellikle teknolojinin kötüye kullanımı ve ekolojik yıkım temaları çerçevesinde değerlendirilmiş; karakterler, olay örgüsü ve mekân gibi anlatı unsurları aracılığıyla tematik çözümleme yapılmıştır.

3.2 İncelenen Eserler

Bu çalışmanın veri kaynağını Türk çocuk edebiyatında distopik temaların işlendiği özgün örneklerden biri olan *Dünyanın Son İnsanları* serisi oluşturmaktadır. Serinin ilk kitabı *Duvarın Ardı* (2021) ve ikinci kitabı *Palanka* (2022) distopik kurgunun temel öğeleri olan teknolojinin birey üzerindeki denetleyici etkisi ve ekolojik çöküş temaları bakımından incelemeye değer bulunmuştur. Her iki eser metin içerikleri temel alınarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışmanın inceleme nesnesini Tuğba Coşkun'er'in birbirinin devamı niteliğinde kaleme aldığı iki kitap oluşturmaktadır. Serinin ilk kitabı olan *Dünyanın Son İnsanları: Duvarın Ardı* (2021), Türkiye Yazarlar Birliği tarafından Çocuk Edebiyatı Ödülü'ne layık görülmüştür. Anlatı nükleer bir felaketin ardından az sayıda insanın bir yaşlı bakım merkezine sığınmasıyla başlar. Bu insanlar, kendilerini dış tehlikelerden korumak amacıyla çevrelerine yüksek duvarlar inşa eder ve zamanla kendilerine Hugo adında otoriter bir lider seçerler. Başlangıçta halk yararına çalışan Hugo, zamanla korkuyu bir kontrol mekanizmasına dönüştürerek toplumu baskı altına alır. Özellikle yetişkinleri hedef alan bu denetim süreci, geçmişin izlerini silmek amacıyla yemeklere hafıza zayıflatıcı maddeler karıştırılması gibi uygulamalarla sürdürülür. Çocuklar ise küçük yaşta bu ortama adapte oldukları için daha kolay yönetilmektedir. Ancak bazı aileler, çocuklarını bu düzene karşı bilinçli şekilde hazırlayarak bir direniş örgütlemeye başlar. Direnişin temelinde duvarın ardında hayat olup olmadığını sorgulama düşüncesi yatar.

Serinin ikinci kitabı *Dünyanın Son İnsanları-2: Palanka* (2022) bu sorgulamanın peşine düşen çocukların yolculuğunu konu edinir. Çocuklar sığındıkları kütüphanede hem geçmişle yüzleşir hem de bilgiye olan ilgisizliğe dair eleştirel bir tutum geliştirirler. Nanis'in babası ve Per Amca lakaplı yaşlı bir adamla birlikte, insanlara ulaşmak amacıyla balonlara mesajlar bırakırlar. Bu mesajlardan biri, ileri teknolojiyle donatılmış ve her yeri kameralarla izlenen bir başka distopik evrende yaşayan Piksel adlı bir çocuğun eline geçer. Bu yeni karakter aracılığıyla iki farklı dünyadaki çocuklar iletişim kurar. Yazışmalar sonucunda nükleer felaketin Palanka isimli bir teknoloji şirketinin ürünü olduğu anlaşılır. Piksel'in ablasının sosyal medya üzerinden durumu duyurması, sistemin çökmesine neden olur. Kitap, Hugo ve Palanka şirketini yöneticilerinin cezalandırılması ve çocukların ailelerine kavuşmasıyla umut dolu bir sonla tamamlanır.

Çalışmanın veri toplama aracı doğrudan *Dünyanın Son İnsanları* serisinin yazılı metinleridir. Serideki kitaplar nitel araştırma kapsamında doküman incelemesi yöntemiyle analiz edilmiş ve araştırmacı tarafından oluşturulan tematik çözümleme çerçevesi doğrultusunda değerlendirilmiştir. İnceleme sürecinde araştırma sorularına uygun olarak belirlenen temalar metin içinde izlenmiş ve metinsel örnekler üzerinden yapılandırılmıştır.

3.3 Eserlerin Analizi

Veri toplama süreci araştırmanın amacı doğrultusunda *Dünyanın Son İnsanları* serisinin iki kitabının (*Duvarın Ardı*, 2021; *Palanka*, 2022) sistematik olarak okunması ve belirlenen temalar çerçevesinde incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Öncelikle literatür taraması yapılarak çocuk edebiyatında distopik temaların nasıl işlendiğine dair kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş, ardından bu çerçeve temel alınarak analiz edilecek temalar belirlenmiştir.

Veri analizi sürecinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e (2011) göre betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar doğrultusunda sistemli bir şekilde sınıflandırılması ve yorumlanması sürecidir. Bu bağlamda çalışmada teknolojinin kötüye kullanımı ve

ekolojik yıkım olmak üzere iki ana tema etrafında metin çözümlemesi yapılmıştır. Kitaplarda geçen olay örgüsü bu iki tema ekoeleştiril çerçevesinde değerlendirilmiş, örnek alıntılarla desteklenen çıkarımlar yapılmıştır.

4. Bulgular

Özdağ ve Alpaslan (2010) Lawrence Buell'in *Çevresel İmgelem* adlı kuramsal çalışmasından hareketle, bir edebi eserin ekolojik duyarlılığa sahip sayılabilmesi için karşılması gereken dört temel ölçütü aktarmış, ardından bu çerçeveyi etik sorumluluk boyutuyla genişleterek beş maddelik bir değerlendirme ölçütü geliştirmiştir. Bu yaklaşım insan-doğa ilişkisine dair tematik ve ahlaki boyutları da dikkate alarak edebi metinlerin ekoeleştiril açıdan incelenmesine olanak tanımaktadır. Bu çerçeveye çocuk edebiyatında çevresel sorunların nasıl işlendiğini değerlendirmede işlevsel bir yöntem sunar. Aşağıda *Dünyanın Son İnsanları* serisi bu ölçütler doğrultusunda ekoeleştiril olarak incelenmiştir. Her ölçüt, ilgili alıntılarla birlikte açıklanmış ve alan yazınla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır

- **Eserde insanın dışındaki çevre bir arka plan değildir.**

Bu ölçüte göre çevre, yalnızca olayların geçtiği pasif bir zemin değildir. Anlatının temel unsurlarından biri olmalıdır. *Dünyanın Son İnsanları* serisinde çevre karakterlerin yaşamlarını doğrudan etkileyen bir yapıdır. Mevsim döngülerinin bozulması, güneşin kaybolması, hayvanların davranışlarının değişmesi gibi göstergelerle doğa, karakterlerin gündelik yaşamlarını ve duygusal yönelimlerini biçimlendiren bir özne hâline getirilmiştir. "Nükleer savaştan sonra dünya tersine dönmüştü. Üç yıl kış yaşanmıştı mesela... Güneş çıkmamış, ağaçlar yeşermemiş, hayvanlar ne yapacağını şaşırmış, meyveler olmamış, kuşlar sıcak memleketlerden geri dönmemişti. Kuşsuz, baharsız, çiçeksiz sessiz mi sessiz aylar yaşamıştık." (DSİ-1, 2021, s.94-95).

Dünyanın Son İnsanları serisinin ilk kitabında yer alan bu anlatım, çevresel unsurların yapıdaki belirleyici rolünü açık biçimde gösterir. Anlatıda çevre, olayların gerçekleştiği arka plan olmaktan çıkar. Karakterlerin yaşam koşullarını ve duygusal durumlarını etkileyen aktif bir öge hâline gelir. Güneşin görünmemesi, mevsim döngüsünün bozulması ve hayvan davranışlarının değişmesi ekolojik düzenin sarsıldığını ortaya koyar. Bu değişim yalnızca fiziksel koşulları etkilemez. Aynı zamanda bireylerin ruh hâlini ve yaşamla kurduğu bağı da zayıflatır. "Kuşsuz, baharsız, çiçeksiz" gibi nitelendirmeler, doğaya duyulan özlemi ve yaşanan yoksunluğu derinleştirir. Bu bağlamda doğal çevre, anlatı içinde sessiz bir zemin olarak kalmaz. Eksikliği hissedilen, yönlendirici bir unsur olarak öne çıkar. Ekolojik kriz karakterlerin gündelik hayatına doğrudan yansır. Yaşanan tahribatla birlikte anlam arayışı da sekteye uğrar. Yavuz'un (2019) insanın çevreyle kurduğu bağı edebi farkındalıkla geliştiğini belirten değerlendirmesi bu noktada önem kazanır. Çünkü burada tabiat, yalnızca betimlenen bir mekân olmaktan öteye geçer. Anlatının duygusal gücünü ve düşünsel yönünü biçimlendiren temel bir yapıya dönüşür. "Size şakayık getirdim. Kıymetimi bilmelisiniz çünkü bunun için tam on altı çiçekçi gezdim. İşte şehir hayatı böyle bir şey! Çiçekleri ancak soğuk hava üflenen sinek lekeli camekanlara sahip daracık dükkanlarda bulabiliyorsunuz. Mahallede bir avuç çimenlik bile yok!" (DSİ-2, 2022, s.201).

Alıntı, doğanın kent yaşamı içinde erişilmesi güç bir ögeye dönüştüğünü göstermektedir. Çocuk karakterin yalnızca bir çiçeğe ulaşmak için büyük çaba harcaması, doğal unsurların günlük yaşamdan uzaklaştığını ortaya koyar. Şakayık gibi bir çiçeğe ulaşmak artık sıradan bir durum olmaktan çıkmıştır. Doğallık, yalnızca camekân arkasında yapay ortamlarda muhafaza edilen ve estetik bir nesne gibi sunulan bir imgeye indirgenmiştir. Mahallede yeşil alanların tamamen yok oluşu, bireyin çevreyle kurabileceği fiziksel bağı ortadan kaldırmaktadır. Bu durum yalnızca mekânsal bir değişimi ifade etmez. Çevre burada karakterlerin yaşamsal deneyimlerini biçimlendiren bir etken olarak yer alır. Mekânın sunduğu doğal eksiklik, anlatının atmosferini kurar ve karakterin iç dünyasında anlamlı bir karşılık bulur. Bu yönüyle eser, Özdağ ve Alpaslan'ın ilk ölçütü olan çevrenin anlatının temel öğelerinden biri olması ölçütünü açık biçimde karşılamaktadır. Doğayla kurulamayan bağ, çocuk karakterin duyarlılığı üzerinden aktarılmış ve okurun çevreye yönelik farkındalığını artıracak bir anlatı zemini oluşturulmuştur.

- **İnsan tarihi doğa tarihiyle iç içe bir mevcudiyettir.**

İnsanın varoluşunun doğadaki dönüşümlerle iç içe geçtiği fikri bu ölçütün temelini oluşturur. *Dünyanın Son İnsanları* serisinde nükleer savaş ve doğa felaketleri insanların yaşam tarzına, tarihsel belleğine ve toplumsal yapılarına etki eder. Bu durum insan-doğa ilişkisinin birbirinden ayrılmaz olduğunu ortaya koyar. Bu ölçüt insanın doğayla birlikte evrilen, onunla ortak bir geçmişi ve geleceği paylaşan bir özne olarak ele alınmasını gerektirir. Bu bağlamda anlatılarda insanın doğayla kurduğu tarihsel ilişki, mekân bağlantısı dışında zamansal ve kültürel olarak da temellendirilmelidir. “–Eğer duvarlar olmasaydı yine de sıkılır mıydık? Eski zamanlarda yani... – Bilmiyorum. Annemler o felaketten önce toplulukların etrafında duvarların olmadığını ama yine de insanların sıkılacak bir şeyler bulunduğunu söylüyor.” (DSİ-1, 2021, s.13).

Bu diyalog, çocuğun geçmişe dair algısının sınırlı olduğunu gösterir. Felaket öncesi yaşama yönelik bilgisinin yalnızca anlatılara dayanması, kültürel bellekte bir kopuşa işaret eder. Geçmişin doğayla iç içe bir yaşamı barındırdığı ima edilir. Bugünkü yaşam ise fiziksel ve düşünsel sınırlarla çevrilmiştir. Duvarlar, kent mimarisinin bir parçası olarak sunulmaz. Doğayla temasın önünü kesen bir engel şeklinde aktarılır. Bu yapı, insan ile çevresi arasındaki ilişkinin nasıl dönüşüme uğradığını gösterir. Çocuk karakter felaket öncesi yaşamı kavrayamaz. Bu durum doğayla kurulan tarihsel bağın unutulduğunu düşündürür. İnsan-doğa ilişkisi, deneyimden çıkararak yalnızca sözlü aktarıma indirgenmiştir. Bellek zayıflamış, geçmiş yaşam biçimleri soyutlaşmıştır. Bu yönüyle anlatı, çevresel hafızanın silinmesini ve kültürel aktarımın kopuşunu görünür kılar. “Nükleer savaştan sonra dünya tersine dönmüştü. Üç yıl kış yaşanmıştı mesela... İnsanlar mevsimleri karıştırmış, zamanı hesap edemez ve takvim tutamaz hale gelmişti” (DSİ-1, 2021, s. 94-95). Buradaki anlatımda doğa tarihiyle birlikte insanın tarihinin de sekteye uğradığı vurgulanmaktadır. Zamanın izlenemez oluşu doğal bir döngünün bozulmasıyla ilgi kurmasının yanında insanın geçmişe ve geleceğe dair yönelimini de kaybetmesidir.

Takvimin işlevsiz hâle gelişi insanın doğayla birlikte var olan tarihsel belleğinin yitimine işaret eder. Bu açıdan doğayla bütünleşik bir tarih fikri distopik anlatıda doğrudan örselenmiştir. Bulut’un (2019) belirttiği gibi insanın doğadan üstün olduğu algısı doğanın tahrip edilmesini meşrulaştırır. Ancak derin ekoloji bu anlayışı reddeder ve insanı doğanın bir parçası olarak konumlandırır. Bu metinlerde doğanın yok oluşuyla birlikte insanın tarihsel yönelimi de bozulmuştur. Böylece insanın doğadan kopması ekolojik yıkımın dışında kültürel ve kimliksel bir kayba yol açar.

- **İnsanın menfaati yasal olan yegâne menfaat değildir.**

Bu ölçüt, çevresel meselelerde yalnızca insan çıkarlarını merkeze alan yaklaşımların eleştirilmesini ve diğer canlıların, doğanın ve ekosistemin kendi başına bir değere sahip olduğunu kabul eden bir bakış açısını gerektirir. *Dünyanın Son İnsanları* serisinde bu anlayış, zamanda korunması gereken varlıklar olduğunu vurgulayan anlatılarla yansıtılır. Çevreci metinlerde insanın menfaatinin doğanın aleyhine olmayacağı kabul edilir. *Dünyanın Son İnsanları* serisinde, bireysel ya da kurumsal çıkarlar uğruna doğanın tahrip edilmesi eleştirilir. Bu bağlamda kâr amacı güden kurumlar ve teknoloji şirketleri hem doğal yaşamı hem de insan haklarını ihlal eden yapılar olarak resmedilir. “Yiyecek ve su burada sorun olmaktan hiç çıkmamıştı. Özellikle suya mavi altın deniyordu çünkü çok değerliydi ve zor bulunuyordu” (DSİ-1, 2021, s.61). Suyun “mavi altın” olarak adlandırılması, onun ekonomik bir nesneye indirgenmesini yansıtır. Bu ifade doğanın insan ihtiyaçları doğrultusunda anlam kazandığını gösterir.

Su, yaşamsal niteliğinden uzaklaştırılmış ve maddi değeriyle tanımlanmıştır. Bu yaklaşım doğanın metalaştırılmasına yönelik bir eleştiri içerir. Ekolojik açıdan bakıldığında su yalnızca bir tüketim aracı değildir. Aynı zamanda ekosistemin devamlılığı için vazgeçilmez bir ögedir. Derin ekoloji kuramı bu tür insan-merkezli bakış açılarını reddeder. Suyun yalnızca insanlar için değil, tüm canlılar için yaşamsal olduğu vurgulanır. Metindeki kullanım bu farkındalığı yeniden düşünmeye çağırır. “Elbette tarım tek başına yetmiyordu. Hugo ve askerleri, merkez sakinlerinin yemeklerinde yumurta olmadığından yumurta tozu, et olmadığından et tozu, tavuk olmadığından tavuk tozu, süt olmadığından süt tozu falan kullanıyordu.” (DSİ-1, 2021, s.63). Bu alıntı doğanın üretkenliğinin yitirilmesi ve temel

gıdaların yerine sentetik maddelerin geçmesiyle insanın doğadan kopuşunun dramatik bir yansımasını sunar.

Bu durum insan sağlığı dışında doğa ile kurulan ilişkinin etik düzeyi bakımından da sorgulanmalıdır. Doğal olanın yok oluşu insanın zararına olmasının yanında doğanın kendi bütünlüğünün bozulmasına da işaret eder. “Şehir hayatının da ne kadar kirli olduğu belli. Böyle kötü espriler yaptığına göre yeterince oksijen alamıyor olmalısın.” (DSİ-2, 2022, s.202). Bu ifadede çocuk karakter, kent yaşamındaki hava kirliliğine esprili bir dille dikkat çeker. Oksijen eksikliği üzerinden yapılan bu yorum, kirli çevrenin bireyin davranışlarını bile etkileyebileceğini ima eder. Aynı zamanda doğal yaşamın niteliğine dair eleştirel bir bakış sunar.

Havanın solunamaz hâle gelmesi tüm ekosistemi tehdit eder. Bu bakış Arıkan’ın (2011) doğayı bir ayna gibi gören yaklaşımıyla örtüşür. İnsan çevreye zarar verdiğinde, bu zarar ona farklı biçimlerde geri döner. Aktan’ın (2019) doğayı tüm canlıların ortak yaşam alanı olarak tanımlaması da bu anlayışı destekler.

“– Ve Piksel’in ablası ortaya şöyle bir iddia attı: Silahları üretmek Palanka Teknoloji Şirketi için yeterince kârlı değilmiş. Çünkü silahları satmak için savaş çıkması ya da ülkelerin birbirine savaş açmasını sağlaman gerekiyormuş. Savaş üreticilerinin daha çok silah satmak için bilerek ülkeler arasındaki siyasi krizi arttırdıkları bile oluyormuş ama Palanka Teknoloji Şirketi daha zahmetsiz başka bir şey denemeye karar vermiş. Kameralarla insanların hareketlerini gözlemlemek ve paralarını nereye harcayacaklarını belirlemek! İnsanların evlerinde fare deliklerine kadar kamera yerleştirebilmek için de onları bir düşmana karşı korkutmak ve kendilerini güvende hissetmelerine neden olmak gerekiyormuş. Bunu da ellerindeki nükleer bombaları komşu ülkenin uzak şehirlerine atarak yapmışlar. Yani bombaları atan da kameraları her yere döşeyen de Palanka Teknoloji Şirketi olabilir” (DSİ-2, 2022, s. 148-149).

Palanka Teknoloji Şirketi’nin yalnızca ekonomik çıkar gözeterek teknolojiye yön vermesi, teknolojinin etik sorumluluklardan bağımsız biçimde araçsallaştırıldığını göstermektedir. Silah üretiminden vazgeçerek gözetim sistemlerine yönelmeleri, güvenlik kaygısını kullanarak bireylerin davranışlarını izleme ve yönlendirme amacı taşıdıklarını ortaya koyar. Teknolojik müdahaleler, toplumsal yapıyı kontrol altında tutmak için stratejik biçimde devreye sokulmaktadır. Bu durum teknoloji ile güç arasındaki tehlikeli ilişkinin altını çizmektedir. Ekoeleştirel açıdan değerlendirildiğinde bu anlatı, teknolojinin doğayı ve insan yaşamını araçsallaştıran yapısını görünür kılar. Palanka Teknoloji Şirketi’nin “düşmana karşı korkutmak” için nükleer bombaları kullanması, sadece doğal yaşamı yok etmekle kalmaz, bu yıkımı bireylerin mahremiyetine müdahale eden gözetleme düzeneklerini meşrulaştırmak için de kullanır. Böylelikle doğaya yönelik tahribat toplumsal düzene yönelik denetimle birleşir. Bu çok katmanlı yapı ekoeleştirelinin temel varsayımlarından biri olan doğa ile iktidar mekanizmaları arasındaki ilişkiyi açığa çıkarır. Bu bağlamda Bulut’un (2019) ifade ettiği “madde-söylem ikiliği” yani insanın doğayı çıkarlarına göre yeniden şekillendirmesi ve bunun söylemsel araçlarla örtülmesi, doğrudan bu örnekle karşılık bulur. Aynı zamanda Aktan’ın (2019) teknolojinin tüm ekosisteme karşı sorumluluk taşıması gerektiği yönündeki görüşüyle de örtüşür. Kameraların “fare deliklerine kadar” yerleştirilmesi tüm canlı yaşamı üzerinde denetim kurulmak istendiğini simgeler. Böylece eser insan merkezli etik anlayışın sınırlarını zorlayarak doğaya ve canlılara yönelik yeni bir sorumluluk bilinci geliştirmeyi amaçlar. “Radyasyonun en bariz ve kendini hızlı gösteren belirtilerinden biriydi mide bulantısı. Bizim de ara sıra midemiz bulanıyordu ama bizim mide bulantımız Mikyas Öğretmen’in öğrencileriyle kıyaslanmayacak kadar azdı.” (DSİ-2, 2022, s. 99).

Radyasyonun doğayı ve insan sağlığını doğrudan tehdit etmesi çevresel felaketlerin tüm canlı varlıkları etkileyen bir krize dönüştüğünü gösterir. Doğanın kirletilmesi tüm canlıların yaşam alanlarının tehdit altına girmesiyle sonuçlanır. Bu bakış açısı Bulut’un (2019) madde-söylem ikilemi olarak tanımladığı, doğayı çıkar aracı gören insan tutumunun eleştirisiyle paralel bir zemin sunar. Bu bağlamda *Dünyanın Son İnsanları* serisi doğaya yapılan insan tahribatını yansıtarak etik bir çevre bilinci geliştirmeye çalışır.

- **Ekosistemdeki her şey birbiriyle ilişkilidir.**

Bu ölçüt, doğadaki tüm varlıkların ve sistemlerin bir bütün oluşturduğunu, herhangi bir müdahalenin diğer unsurlar üzerinde de etkili olacağını kabul eder. *Dünyanın Son İnsanları* serisinde bu bütünsel yapı savaş sonrası bozulan doğal döngüler üzerinden çarpıcı biçimde ortaya konur. “Zaten yarından itibaren tesisteki yetişkinlerin çoğu duvar yapımında görevlendirilecek. Hatta bu yüzden birkaç gün okul bile olmayabilir. Öğretmenleriniz de bizimle birlikte çalışacaklar. Duvar önemli, biliyorsun. O yıkılırsa dışarıdan içeriye nelerin girebileceğini kontrol edemezsin.” (DSİ-1, 2021, s.39).

Bu alıntı, ekosistem içinde her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu gösterir. Savaş sonrası bozulan doğal denge, toplumsal düzeni de etkilemiştir. Duvar inşası, eğitim faaliyetlerinin durmasına neden olmuştur. Öğretmenlerin bu sürece dâhil edilmesi, olağan işleyişin kesintiye uğradığını ortaya koyar. Duvar, sadece fiziksel bir yapı olarak anlam kazanmaz. Aynı zamanda çevreyle kurulan ilişkinin dönüşümünü yansıtır. İçeriye koruma kaygısı, dış dünyayı tehdit olarak görmeye yol açmıştır. Bu durum, insanın doğayla bağ kurmak yerine onu kontrol altına alma eğilimini yansıtır. Doğal yapıya yapılan her müdahale, sosyal yapıyı da etkiler. Ekolojik ve toplumsal sistemler birbirine bağlıdır. Metin, bu ilişkiyi açık biçimde ortaya koyar. Çevredeki değişim, insan yaşamının tüm alanlarına yansımaktadır. Bu yönüyle alıntı, ekosistemdeki karşılıklı etkileşimi görünür kılar. “Havalar yeni yeni ısınmaya başlamıştı ama herkes bu sefer de korkunç bir kıtlığın geleceğini düşünüyordu. Üç yıllık kışa bir şekilde dayanmışlardı da kuraklığa, hem de su kaynakları sınırlıyken nasıl dayanacaklardı?” (DSİ-1, 2021, s.96). İklimsel dengesizliklerin devam etmesiyle bir çevresel felaketin ardından diğerinin gelmesi, ekosistemin birbirine bağlı yapısına işaret eder. Su kıtlığı, tarım ve beslenme zincirini etkilerken insan sağlığı ve psikolojisi üzerinde de olumsuz etki yaratmaktadır. Bu bağlamda Bulut’un (2019) “madde-söylem ikilemi” çerçevesinde doğaya yapılan müdahalenin sonuçlarının geniş bir ekolojik yıkım zincirine yol açtığı görüşüyle ilişkilendirilebilir.

- **Eserde çevre etiği ve sorumluluk duygusu gelişmiştir.**

Son ölçüt, bireylerin doğaya karşı etik bir sorumluluk taşıdığını ve bu bilincin karakterler aracılığıyla yansıtıldığını arar.

“Annesi ve babası hep daha çok çalışmakla ve daha çok para kazanmakla meşgul olduklarından Pikel’in yanına ancak o uyurken uğrayabiliyorlarmış. Bir bebek kamerasına anne dediğini, annesi ancak altı yaşında fark etmiş. O da veli toplantısına Pikel’in kamerayı götürmek istemesiyle ortaya çıkmış. Öğretmen annesine, ‘Sabırlı olun gerçek anne ve babasının siz olduğunu çabucak öğrenecektir. Sınıfta böyle bir sürü öğrenci oldu. Hepsi de kısa süre içinde durumu çözdü.’ demiş. Yani bebek kamerasını anne sanan sadece Pikel değilmiş. Ailesi bir oh çekip rahatlamış ama bence korkmaları lazımdı” (Coşkun, 2022, s. 134).

Çocuğun bir bebek kamerasını annesi sanması, teknolojinin duygusal boşlukları dolduran bir araca dönüştüğünü gösterir. Ebeveynlerin çocukla yeterli duygusal bağ kuramaması, teknolojiye duygusal anlamlar yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum, bireysel bir yabancılaşmayı ve aynı zamanda toplumsal düzeydeki bağların kopuşunu gösterir. Öğretmenin benzer vakaların “sıradan” olduğu yönündeki açıklaması insan-merkezli teknolojik düzenin aile ilişkilerini nasıl yeniden şekillendirdiğini ortaya koyar. Ekoeleştirel açıdan bakıldığında insanın kendi sosyal çevresine karşı da sorumluluğunu yitirdiğini yansıtır. Özdağ ve Alpaslan’ın önerdiği beşinci ölçüt olan “çevre etiği ve sorumluluk duygusu” burada doğrudan ihlal edilmiştir. Ebeveynlerin ekonomik üretime odaklanmaları, çocukla olan duygusal bağlarını ihmal etmelerine neden olmuş ve bu ihmalin sonucu teknolojik bir nesnenin “anne” rolünü üstlenmesi olmuştur. Sonuç olarak bu sahne, teknolojiye duyulan güvenin doğayla, aileyle ve toplumsal yapıyla kurulan ilişkilerin önüne geçmesini eleştiren derin bir çevre etiği sorunu olarak değerlendirilebilir.

“İnsanları yönetmek bu kadar kolaydır. Onları bir şeye karşı koruman yeterli” (DSİ-2, 2022, s.150).

Bu cümle, güvenlik ve korunma duygusunun, bireylerin özgürlüklerinden ve düşünsel bağımsızlıklarından kolayca vazgeçmelerine neden olabileceğini ima eder. Korku sistematik bir biçimde kullanıldığında, bireyler üzerinde güçlü bir kontrol mekanizması işlevi görür. Bu durum, bireyin doğayla ve çevresiyle kurduğu ilişkinin dönüşümüne işaret eder. Teknolojiyle desteklenen gözetim sistemleri, bireyleri sahte bir güvenlik duygusuyla sarmalayarak onların karar alma, sorgulama ve direnme

kapasitelerini baskı altına alır. Bu da doğaya yönelik etik sorumlulukların göz ardı edilmesine neden olur. Koruma vaadiyle dayatılan kontrol mekanizmaları hem bireysel özgürlükleri hem de çevresel özerkliği zayıflatır. Ekoleştirilme açısından bu söylem çevreye karşı duyulan etik sorumluluğun otoriteye duyulan güvensizlikle nasıl zedelenebileceğini ortaya koyar. Çocuk karakterlerin çevresel farkındalıkları hem bireysel sorumluluk duygusunun hem de doğaya yönelik etik bir bakış açısının geliştiğini göstermektedir. Bu bilinç toplumsal düzeyde dönüşüm potansiyeli barındırır. Yavuz'un (2019) belirttiği gibi çevresel sorunlara karşı bilinçlenme süreci ancak bireysel farkındalığın edebiyat yoluyla gelişmesiyle mümkündür.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma *Dünyanın Son İnsanları* serisini ekolojistik bir bakış açısıyla inceleyerek distopik çocuk edebiyatının güncel çevresel ve teknolojik sorunları çocuk karakterler üzerinden nasıl işlediğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Seride teknoloji yalnızca hayatı kolaylaştıran araçlar olarak yer almaz; aynı zamanda bireylerin mahremiyetini sınırlayan, davranışlarını yönlendiren ve düşünsel alanlarını daraltan bir denetim mekanizması olarak öne çıkar. Özellikle Palanka Teknoloji Şirketi üzerinden geliştirilen anlatı, teknolojinin iktidar aracı hâline gelerek toplumsal yapıyı kontrol etmeye yönelik bir işlev kazandığını göstermektedir. Bu yapı Teber'in (2019) teknolojinin otorite tarafından güç aracı olarak kullanılmasına ilişkin değerlendirmesiyle örtüşmektedir.

Ayrıca serideki çocuk karakterlerin yaşam alanlarının ekranlar, kameralar ve otomatik sistemlerle çevrili olması, teknolojinin bireyin kimlik gelişimi, aidiyet hissi ve bağlanma süreçleri üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Piksel karakterinin bebek kamerasını annesi zannetmesi, teknolojik araçların duygusal eksiklikleri nasıl doldurduğuna dair çarpıcı bir örnektir. Bu durum, Akkoyun'un (2016) insanı insan yapan temel özelliğin düşünme ve sorgulama yetisi olduğu fakat teknolojik baskı altında bu yetinin zayıfladığı yönündeki tespitiyle de uyumludur.

Metinlerde doğa yalnızca bir arka plan değildir. Aksine yitirilmiş veya yapaylaştırılmış bir çevreye dönüşmüş ve çocuk karakterlerin doğayla bağ kurmakta zorlandıkları görülmüştür. Bu durum Arıkan'ın (2011) doğayı bir aynaya benzeterek bireyin çevresiyle kurduğu ilişkinin onun kendilik algısını da etkilediğine dair görüşüyle desteklenmektedir. Kirli hava, yapay çiçekler ve yeşil alanların yokluğu çocuk karakterler aracılığıyla okuyucuya aktarılmakta ve doğal yaşamın bozulmasının duygusal, toplumsal ve fiziksel etkileri görünür hâle getirilmektedir.

Özdağ ve Alpaslan'ın (2010) Lawrence Buell'in *Çevresel İmgelem* kuramından hareketle oluşturduğu beş ölçüt, serinin çevreci anlatılar üretip üretmediğini belirlemede işlevsel bir çerçeve sunmuştur. Söz konusu ölçütler çevrenin yalnızca arka plan olmaması, insanın doğa tarihiyle iç içe bir varlık olarak sunulması, ekosistemdeki tüm unsurların birbiriyle ilişkili olması, doğanın da etik haklara sahip olduğunun vurgulanması ve eserde çevre etiğiyle sorumluluk bilincinin geliştirilmesidir. *Dünyanın Son İnsanları* serisi bu ölçütleri karşılamakta, doğayı canlı bir varlık gibi ele almakta ve çevreyle ilgili meseleleri çocuk karakterler üzerinden yansıtmaktadır. Bu da anlatıyı yalnızca distopik bir kurgu olmaktan çıkarıp ekolojik açıdan da değerlendirilebilir bir metne dönüştürmektedir.

Ekolojik kriz, kaynakların tükenmesi ve çevresel bozulma metinlerde fiziksel düzlemde temsil edildiği gibi bireysel düzeyde de etkileriyle işlenmektedir. Suya "mavi altın" denmesi veya gıdaların toz hâline gelmesi gibi detaylar doğallığın yerini yapay yaşam formlarına bıraktığını gösterir. Aktan'ın (2024) çevresel duyarlılığın edebiyat aracılığıyla inşa edilebileceğine yönelik görüşüyle bu durum doğrudan ilişkilidir. Ayrıca Akyüz ve Aktan'ın (2025) çocuk edebiyatının eleştirel düşünme ve çevre farkındalığı geliştirme potansiyeline vurgu yapan tespitleri bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Serideki doğa temsilleri çocukların büyüme sürecinde eksik kalan bir unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle çocuk karakterlerin doğaya olan yabancılaşmaları kimliksel bir soruna da işaret etmektedir. Doğayla bağ kuramadan büyüyen bireylerin yaşadığı eksiklik, düşünsel bir daralmaya da neden olmaktadır. Türkmenoğlu'nun (2024) distopik çocuk edebiyatının çevresel farkındalık ve eleştirel düşünmeyi desteklediği yönündeki görüşüyle bu anlatı arasında doğrudan bir paralellik kurmak mümkündür.

Sonuç olarak, *Dünyanın Son İnsanları* serisi çocuklara yönelik distopik edebiyatın yalnızca kurmaca bir dünya sunmadığını, aynı zamanda çevresel ve teknolojik sorunlara yönelik eleştirel bir

bakış geliştirmeye hizmet ettiğini göstermektedir. Metinlerdeki çevre temsilleri, karakter gelişimiyle birlikte ele alınmakta ve bireysel duyarlılığı besleyen bir yapı kurmaktadır. Böylece çocuk okurda hem sorgulayıcı bir bilinç gelişmekte hem de doğaya karşı sorumluluk duygusu pekişmektedir. Bu bağlamda çalışma ekoeleştirel yaklaşımın çocuk edebiyatında uygulanabilirliğini ortaya koymuş ve çağdaş çevre sorunlarının çocuk bakışıyla yeniden değerlendirilebileceğini göstermiştir.

6. Öneriler

Bu çalışma çocuk edebiyatında distopik anlatıların çevresel yıkım ve teknolojik baskı temaları üzerinden nasıl sunulduğunu incelemiştir. Ancak distopya türü yalnızca bu iki tema ile sınırlı değildir. Baskıcı yönetimler, gözetim, hafıza kaybı, bireyselliğin bastırılması, yapay mutluluk ve sınıfsal eşitsizlik gibi birçok tema da bu türün önemli yapı taşlarındandır. Bu temaların her biri çocuk edebiyatı özelinde ayrı çalışmalarla ele alınmalıdır. Çocukların bu anlatılardan nasıl etkilendiği, pedagojik ve psikolojik boyutlarıyla daha kapsamlı araştırılmalıdır. Bu bağlamda, disiplinler arası çalışmalar alana önemli katkılar sunabilir.

Son yıllarda distopik çocuk edebiyatı metinleri artış göstermektedir. Bu artış yalnızca estetik değil, aynı zamanda eğitsel bir gereklilik olarak görülmelidir. Çocuklar günümüzde çevre krizleri, teknolojik dönüşümler, salgınlar ve afetler gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunlar onların dünyayı algılama biçimlerini dönüştürmektedir. 6 Şubat 2023'te yaşanan deprem ve COVID-19 pandemisi bu dönüşümün yakın örneklerindedir. Bu tür deneyimler, çocuk edebiyatında kriz temalı anlatıların önemini artırmıştır. Ekoeleştirel çocuk kitapları çocuklara dayanışma, etik sorumluluk ve eleştirel düşünme becerileri kazandırabilir. Gelecek araştırmalar, farklı ülkelerdeki distopik çocuk edebiyatı metinlerini karşılaştırmalı olarak inceleyebilir. Böylece kültürel farklılıkların çevre ve teknoloji temalarına yaklaşımı daha iyi anlaşılabilir. Bu tür karşılaştırmalar, hangi tehditlerin önceliklendirildiğini ve çocukların bu tehditlere nasıl yanıt verdiklerini gösterir. Aynı zamanda çocuk karakterlerin üstlendiği roller, toplumların krizlere verdiği yanıtları da yansıtır. Sonuç olarak ekoeleştirel yaklaşımla geliştirilecek yeni çalışmalar, çocukların doğayla kurduğu ilişkiyi daha derinlikli biçimde ele alabilir. Distopik çocuk edebiyatı çevre bilinci ve toplumsal sorumluluk duygusunu güçlendiren önemli bir alandır. Bu alandaki kuramsal ve uygulamalı çalışmalar desteklenmelidir.

Kaynakça

- Akkoyun, T. (2016). *Ütopya/distopya*. Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.
- Akıllı, H., Kemahlı, F., Okudan, K., ve Polat, F. (2008). Ekolojik ayak izinin kavramsal içeriği ve Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde bireysel ekolojik ayak izi hesaplaması. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 8(15), 1–25.
- Aksu, E. D. (2019). Hukuka güvenebilir miyiz? Ekolojik distopyalar ve gerçek felaketler. *Hukuk Kuramı Dergisi*, 2.
- Akyüz, Ö. S., ve Aktan, Ü. E. N. K. (2025). *Geri Sayım* adlı çocuk kitabının ekoeleştirel açıdan incelenmesi. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (40), 175.
- Arikan, A. (2011). Edebi metin çözümlemesi ve ekoeleştireli. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 1(1), 43–51.
- Balta, E. E. (2014). Çocuk edebiyatı dairesinde Gülten Dayıoğlu'nun fantastik-bilim kurgusu. *Journal of International Social Research*, 7(31), 431-438.
- Başoğlu, N. (2021). Alp Gökalp'in *Pastoral Hikâyeler* serisinde çocuk dünyası ve doğanın dengesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(43), 7167–7182.
- Bezel, N. (2000). *Yeryüzü cennetleri kurmak*. Güldiken Yayınları.

- Bilginer Küçür, A. (2020). Distopik bir evren tasarımı olan *Black Mirror*'da artırılmış gerçeklik ve sanal gerçeklik uygulamaları. *ICHES: 2. Uluslararası İnsani Bilimler ve Eğitim Bilimleri Kongresi* (Antalya, Türkiye, 25–26 Eylül 2020), 20–27.
- Bulut, F. (2020). Ekoeleştirici kuramı ışığında Ayla Kutlu'nun *Huvava: İlk Çevre Koruyucu* adlı eserine bakış. *Turkish Studies*, 15(2)
- Çalık, D., ve Çınar, Ö. P. (2009). Geçmişten günümüze bilgi yaklaşımları: Bilgi toplumu ve internet. *XIV. Türkiye'de İnternet Konferansı*, 12–13.
- Coşkun, T. (2021). *Dünyanın Son İnsanları 1: Duvarın ardı*. Cezve Yayınları.
- Coşkun, T. (2022). *Dünyanın Son İnsanları 2: Palanka*. Cezve Yayınları.
- Deniz, S. (2021). *Çocuk edebiyatında distopik bağlam ve çocuğun biyopolitikası / Dystopic discourse in children's literature and the biopolitics of the child* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Efe, Z. (2023). *Çocuk ve gençlik edebiyatında distopik kurgu incelemesi: Açlık Oyunları örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gordin, M. D. (2017). Mekân ve zamanın ötesinde ütopya ve distopya (E. Kartal, C. Kayalığıl ve A. Turan, Çev.). M. D. Gordin, H. Tilley ve G. Prakash (Yay. haz.), *Ütopya/Distopya: Tarihsel olasılığın koşulları* (s. 7–22). Kül Yayınları.
- Huxley, A. (2020). *Cesur yeni dünya* (Ü. Tosun, Çev.) (Cilt 4). İthaki Yayınları.
- Huyugüzel, Ö. F. (2018). Eleştirici terimleri sözlüğü. Dergâh Yayınları.
- İskender, H. (2017). Distopik romanların gençlik edebiyatındaki yeri üzerine bir değerlendirme. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 431–448.
- Kaptan, G. (2019). George Orwell'in sistemi eleştiren çılgıncılığı: 1984. In M. Toprak ve G. Şar (Ed.), *Ütopyada edebiyat edebiyatta ütopya* (ss. 215–241). Ümuttepe Yayınları.
- Kaya, H. E. (2020). Kyoto'dan Paris'e küresel iklim politikaları. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 165–191.
- Kim, Y. (2023). *Veda* (B. Tıncılıç, Çev.). Timaş Yayınları.
- Kurtyılmaz, D. (2020). *Ütopya, karşı-ütopya ve modernite* (Cilt 5). DBY Yayınları.
- Kumar, K. (2006). *Modern zamanlarda ütopya ve karşıütopya* (A. Galip, Çev.). Kalkedon Yayıncılık.
- McConnell, D. (2023). *More than fiction: Representations of youth in young adult dystopian fantasy fiction and its importance* (Undergraduate honors thesis). *Portland State University*. <https://doi.org/10.15760/honors.1440>
- Neydim, N. (2000). *Çocuk ve edebiyat: Çocukluğun kısa tarihi; edebiyatta çocuk figürleri*. Bu Yayınevi.
- Neydim, N., ve Polatel, A. (2020). Distopya romanlarının oluşumu ve tarihsel gelişimi; çevirilerinin incelenmesinde öne çıkan kuramsal yaklaşımlar. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, (12), 53–75.
- Oppermann, S. (Ed.). (2012). *Ekoeleştirici: Çevre ve edebiyat*. Phoenix Yayınevi.
- Özdağ, U., ve Gökalp Alpaslan, G. (2010). Türkiyat araştırmalarında yeni bir alan: Çevreci eleştiri. 3. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (Cilt 2, ss. 641–651).
- Özdağ, U. (2014). *Çevreci eleştiriye giriş: doğa, kültür, edebiyat*. Tekin Yayınları.

- Sever, S. (2021). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.
- Şimşek, T. (2020). *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı*. Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış: Çocuk edebiyatı nedir, ne değildir?* Uçan At Yayınları.
- Taşdelen, V. (2012). Yeni teknolojilerin çocuk edebiyatı üzerindeki etkileri. *Temrin*, (53).
- Teber, S. (2019). *Aldous Huxley'in sahte ütopyası: Cesur Yeni Dünya*. In M. Toprak ve G. Şar (Ed.), *Ütopyada edebiyat edebiyatta ütopya* (ss. 183–214). Umuttepe Yayınları.
- Tepe, M., ve Sağlam, M. H. (2023). Çocuk romanlarında tematik dönüşüm (18. yy–20. yy). *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 6(2), 40–58.
- Toprak, M., ve Şar, G. (2019). *Ütopyada edebiyat edebiyatta ütopya*. Umuttepe Yayınları.
- Türkmenoğlu, S., ve Çebi, E. (2024). Türk dili ve edebiyatı eğitimi çerçevesinde bir eko-distopya romanı: *Son Ada'nın Çocukları*. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 11(109), 1315–1322.
- Yarım, E. (2017). *Feminist distopya örnekleri olarak Katharine Burdekin'in Swastika Geceleri ve Zoe Fairbairns'in Kadınlar Kulesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, Y. (2019). Edebiyat ve ekoeleştiri: Latife Tekin'in Manves City ve Sürüklenme adlı romanları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3(3), 245–259.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Wang, X. (2016). Dystopian nightmare in contemporary adolescent fiction and its ethical value. *Foreign Literature Studies*, 38(1), 76–88.

STRUCTURED ABSTRACT

Dystopian Indicators in Children's Literature: Technological Oppression and Ecological Collapse in the Dünyanın Son İnsanları Series

Introduction

Utopian literature has historically reflected the human aspiration for a perfectly organized and harmonious society. These fictional worlds, built upon ideals of equality and peace, often neglect the ecological and social complexities of real life. As the limitations of utopian visions became evident—particularly in light of technological domination and environmental decline—dystopian narratives began to rise as critical responses. Dystopias not only expose the fragility of ideal systems but also highlight how unchecked scientific and industrial development can disrupt ecological balance and ethical norms. While originally confined to adult literature, dystopian themes have increasingly been integrated into children's literature in ways that match their cognitive and emotional levels. Recent works emphasize environmental destruction and technological control, not only as narrative devices but as pedagogical tools that foster ecological consciousness. This study explores these themes in Tuğba Coşkun's two-part series *Dünyanın Son İnsanları*, analyzing how dystopian elements reflect a broader ecological critique and raise awareness of nature's degradation through a child-centered lens. In doing so, the study draws on Özdağ and Alpaslan's five-point framework for ecocritical analysis to assess the ethical, spatial, and interspecies dimensions embedded in the narrative structure.

Method

This qualitative research is grounded in conceptual textual analysis with an ecocritical orientation. Initially, the study contextualizes the concepts of utopia and dystopia within literary history, underlining their thematic evolution from idealism to critique. The discussion then shifts to children's

dystopias and their potential to shape ecological and ethical awareness. Core analysis centers on *Dünyanın Son İnsanları* volumes 1 and 2 (DSİ-1 and DSİ-2), focusing on ecological collapse and technological dominance. Specific excerpts are examined to trace how environmental degradation—such as water scarcity, biodiversity loss, and the artificialization of nature—is thematized alongside technological oppression. The novels are also evaluated through Özdağ and Alpaslan’s ecocritical criteria, which emphasize the ethical treatment of nature, the representation of natural settings, the interaction between human and non-human entities, and the imaginative reconstruction of ecological futures. The child protagonists serve as focalizers, allowing readers to perceive the distorted world through innocent yet perceptive eyes, thus enhancing critical engagement with environmental ethics.

Results and Discussion

Findings indicate that the *Dünyanın Son İnsanları* series constructs a dystopian reality where ecological collapse and technological surveillance intersect. Technology, far from being neutral, operates as a tool of behavioral control and alienation, reshaping both familial and societal bonds. Emotional disconnection, as seen in Pıksel’s attachment to a baby monitor mistaken for her mother, underscores the replacement of human intimacy with artificial mechanisms. From an ecocritical perspective, the normalization of such technological encroachments reflects a deep-seated alienation from nature and interpersonal relationships. Simultaneously, the environmental setting portrays a world ravaged by nuclear disasters, artificial food systems, and restricted access to natural resources. Nature is either commodified or relegated to a threat narrative, illustrating its systematic marginalization. By utilizing child narrators, the novels foster empathy and ecological reflection. These characters articulate discomfort, raise questions, and react to injustice—rendering them agents of environmental consciousness. The ecocritical lens reveals how the narrative critiques not just environmental degradation but also the ethical void produced by human-centered development models. Ultimately, the series exemplifies how children’s dystopian literature can function as both a reflective and transformative genre. It encourages young readers to reevaluate their relationship with technology and nature, instilling a sense of ecological responsibility through emotional resonance and critical storytelling.

